

تهیه و تنظیم: مهدیه محمدی راد

مطالبات معوقه بانک‌ها جرقه‌ای بر خرم‌ن اقتصاد

با مروری به سیر تحولات در بانکداری جهان به خصوص ایران می‌توان دریافت که این تحولات زاینده گذشته از راهی پریچ و خم و ناهموار بوده است. اما در این میان به نظر می‌رسد ایران هنوز نتوانسته است همانند بسیاری از کشورهای پیشرفته مراحل سنتی بانکداری را کاملاً پشت سر بگذارد و وارد بانکداری علمی و نوین شود. بانکداری سنتی و نیمه علمی، عدم به کارنگرفتن مباحث کاربردی و علمی به طور کامل در بانکداری کشور، وجود دیوانسالاری اداری و علاوه بر این که باعث بروز مشکلاتی در سیستم بانکداری دولتی شده، همچنین مانع اساسی برای تحول و پیشرفت به سمت بانکداری علمی و نوین محسوب می‌شود. در حال حاضر وجود مطالبات معوقه بانک‌ها از جمله مشکلات اساسی بانک‌ها است.

سازمان بازرسی کل کشور در گزارشی اعلام کرد که مطالبات معوقه ۱۰ بانک دولتی تا پایان سال ۱۳۸۵ به حدود ۱۱۲ هزار میلیارد ریال رسیده است

شخصیت‌هایی که به بانک‌ها بدهکار هستند، چه کسانی اند و آنها را به چه گروه‌هایی می‌توان تقسیم بندی کرد و اینکه آیا تمام کسانی که بدهکار هستند، واقعاً در بازپرداخت آن با مشکل مواجه هستند، اما واقعیت این است که هر مجموعه‌ای که بدهکاری بیشتری به بانک داشته است، بعضاً کسانی هستند که با روابط خاص، مطالبات و تسهیلات خود را دریافت کنند و باید به دقت بررسی کرد که این افراد واقعاً متضرر شده اند یا این که جایی دیگر سرمایه گذاری کرده‌اند یا سرمایه گذاری آنها هنوز به مرحله سودآوری نرسیده و باز خوردی برای آنها نداشته است.»

وی می‌افزاید: «متأسفانه چون سازوکارهای محکمی برای بازپرداخت آن وجود ندارد و بانک را با مشکلات زیادی روبه رو می‌کند. درحالی که وقتی کسی به عنوان شخص حقیقی مبلغ اندکی وام می‌گیرد، سازوکارهای لازم برای برخورد بانک با او وجود دارد، اما در این میان او بعد از تعدادی مطالبات معوق بانک به راحتی سراغ ضامن و یا وثیقه می‌رود و مطالبات خود را وصول می‌کند. این در حالی است که در زمان اعطای وام‌های کلان با رقم‌های سنگین چه از طرف افرادی که با داشتن یکسری روابط و ضوابط خاص موفق به دریافت آن شده‌اند و چه از طرف شخص حقیقی که با داشتن شرایط لازم و کافی مستحق دریافت وام شده است، میان مبلغ وام گرفته شده و پرداخت شده و ضامن و یا وثیقه گرفته شده توسط بانک تناسب واقعی وجود ندارد و بانک در این موارد ترجیح می‌دهد مسأله را به طور مسالمت آمیز و دوستانه حل کند.»

این درحالی است که دکتر مرتضی الله داد اقتصاددان در زمینه مطالبات معوقه بانک‌ها می‌گوید: «این مطالبات معوقه، مطالباتی هستند که از سوی مشتریان حقیقی و حقوقی در زمان مقرر به بانک

محسن رضا کریمی، مهندس صنایع و اقتصاد و کارشناس مسائل اقتصادی در زمینه تعریف مطالبات معوقه بانک‌ها می‌گوید: «در کشور ما با توجه به سیستم اقتصادی خاصی که دارد و این سیستم نه باز و نه به طور کامل و صد درصد دولتی است، حتی بانک‌های خصوصی که این اواخر تأسیس شده‌اند، بیشتر به شکل نیمه خصوصی هستند، زیرا سیاست گذاری اصلی آنها از سوی بانک مرکزی اعلام می‌شود. البته این مسأله در دنیا مرسوم است و یک نظارت عالی وجود دارد، اما در کشور ما در جزئیات نیز اعمال نفوذ می‌شود، همان طوری که اخیراً نظرات مختلفی در زمینه سود بانکی ارائه شده است. در کل نبود صد در صد بانک‌های دولتی یا وجود این بانک‌ها با سیستم خصوصی و رقابتی باعث بروز مشکلاتی شده است.»

کارشناس مسائل اقتصادی می‌افزاید: «زمانی که بانک‌ها مقدار پولی به مشتری پرداخت می‌کنند که بازپرداخت آن باید به سختی و با رنج و زحمت بسیار انجام گیرداما در بعضی از موارد هنگامی که این بازپرداخت‌ها با مشکل مواجه می‌شوند، مطالبات معوقه بانک‌ها رخ می‌نماید که ممکن است شخصی که به او وام یا اعتباری داده شده است، یک شخصیت حقیقی یا حقوقی باشد که در بازپرداخت دچار مشکل شده است و بانک نتوانسته است مطالبات خود را از این شخص حقیقی و یا حقوقی بازپس بگیرد.»

سازمان بازرسی کل کشور در گزارشی اعلام کرد که مطالبات معوقه ۱۰ بانک دولتی تا پایان سال ۱۳۸۵ به حدود ۱۱۲ هزار میلیارد ریال رسیده است.

گزارش این نهاد نظارتی زمانی ارائه شد که کارشناسان سازمان بازرسی کل کشور تسهیلات پرداختی بالای ۱۰ میلیارد ریال بانک‌های دولتی در سال ۱۳۸۵ را بررسی کردند. که این تسهیلات با هدف گسترش و رونق فعالیت‌های اقتصادی در بخش‌های تولیدی، بازرگانی و خدماتی، اجرای طرح‌های کارآفرین و اشتغال‌زا پرداخت شده است.

روند بررسی کارشناسان حکایت از وجود برخی نارسایی‌ها در مراحل پیش، حین و پس از پرداخت تسهیلات دارد که در این میان بالاترین میزان تسهیلات پرداختی و همچنین بیشترین مطالبات، مطالبات سررسید گذشته و معوق بانک‌ها مربوط به استان تهران است.

مهندس کریمی، در این خصوص تصریح می‌کند: «این مسأله در کشور بیشتر از نرم بین المللی اتفاق می‌افتد. باید دید

حقوقی چکی داشته باشد که توان پرداخت آن را نداشته باشد، بانک حداقل کاری که می‌کند، این است که چک فرد را برگشت بزند و فرد می‌تواند در یک بازه ۵ روزه پول خود را مجدداً به حساب بریزد و از طرف بخواهد چک خود را نقد کند. اما این مسأله در سوابق فرد نوشته نمی‌شود. حتی اگر فرد چک را در بازه زمانی ۵ روزه پس نهد و بعد از ۳ ماه قرض خود را بدهد، یک سوء پیشینه در پرونده او به بانک مرکزی می‌رود، اما فرد می‌تواند با یک هزینه خیلی کم و با ارائه یک کپی شناسنامه و استعلام از بانک، سوء پیشینه را از بین ببرد و در این میان مسأله‌ای به عنوان اعتبار فرد در ایران اهمیتی ندارد.»

مهندس کریمی می‌گوید: «در ایران روابط نقش مؤثری در گرفتن تسهیلات دارد. البته در تمام دنیا رابطه وجود دارد و هیچ کس منکر وجود آن نیست، ولی ضوابط و اعتبار نیز در جای خود قرار دارد و هیچ یک بر روی هم سایه نمی‌افکنند. در کشورهای پیشرفته اگر کسی چکی به دیگری دهد و نتواند به موقع آن را پرداخت کند، در هیچ بانک دیگری نمی‌تواند حساب باز کند و تازه اگر بخواهد این کار را انجام دهد، با قوانین بسیار سختی قادر به باز کردن حساب می‌شود.»

اما در زمینه مطالبات معوقه بانک‌ها دکتر مرتضی عزتی عضو هیأت علمی دانشکده تربیت بدنی بانک‌ها را مقرر می‌داند و می‌گوید: «تقریباً تصمیم‌گیری نهایی و قطعی در زمینه گرفتن وثیقه و التزام برای دادن وام و تسهیلات به مشتریان به عهده خود بانک‌ها است.»

وقتی فردی بازپرداخت وام و تسهیلاتی را که گرفته است، به موقع انجام نمی‌دهد و یا وثیقه مناسب در اختیار بانک قرار نمی‌دهد یا اینکه مدیریت بانک نمی‌تواند وثیقه را به اجرا بگذارد، این مشکل اداره و مدیریت است، چرا که بانک باید از وثیقه‌ای که می‌گیرد، مطمئن باشد که در زمان بازپرداخت نکردن اقساط توسط مشتری، به راحتی آن را نقد کند.»

وی می‌افزاید: «بانک طبق قراردادی که هنگام اعطای تسهیلات با مشتری حقیقی و یا حقوقی می‌بندد، می‌تواند بعد از اولین مورد بازپرداخت نکردن اخطار تلفنی دهد و در مراحل بعدی اقدام به اخطار کتبی، اخطار دفتر خانه‌ای و سرانجام در مراحل بعدی نسبت به گرفتن وثیقه اقدام و مطالبات خود را وصول کند، اما این کار را به دلیل مشکلات اداری انجام نمی‌دهد. بانک‌ها باید سیستم اداری کوچک اما قوی و یک نظام اجرایی مناسب داشته باشند، که توان

برگشت داده نمی‌شود که البته بخش زیادی از این مطالبات مربوط به دولت است که از سال ۱۳۶۹ در ارتباط با بخشی از تسهیلات تکلیفی است که به موجب قانون (برای پروژه‌های عمرانی) از بانک‌ها دریافت کردند که بعد از دریافت در دولت‌های گذشته، پول‌ها به بانک‌ها پرداخت نشده است و این رقم در حال حاضر رقم بسیار بزرگی است.»

وی در زمینه علت اصلی پیدایش مطالبات و تسهیلات بانک‌ها می‌افزاید: در زمینه بخش‌های دولتی که بر اساس قانون و تسهیلات تکلیفی وام‌هایی از بانک‌ها دریافت کرده اند نسبت به پرداخت آنها اقدام نکرده‌اند. بانک‌ها مقصر نیستند و دولت باید خود را موظف به پرداخت قرض‌های خود به بانک‌ها کند، اما در بخش‌هایی که تسهیلات از طرف بانک‌ها به بخش‌های خصوصی اعطا شده است، مقصر اصلی بانک است. زیرا بدون در نظر گرفتن عواقب بازپرداخت، حجم عظیمی از سرمایه بانک را وام داده است.»

این اقتصاددان خاطر نشان می‌کند: علاوه بر یکسری از قوانین کلی که توسط بانک مرکزی برای بانک‌ها تعیین می‌شود، زمانی که بانک از اعتبارات خود اقدام به وام دادن می‌کند، چون در این زمان قوانین و مقررات مختص به وام در خود بانک گرفته می‌شود، کمیته اعتباری هر بانک وظیفه دارد شرایطی را فراهم کند تا در بلندمدت بانک متضرر نشود.

همچنین رجایی سلماسی مدیر عامل بانک سامان در این زمینه می‌گوید: مطالباتی که در موعد معین وصول نشوند، مطالبات معوقه نامیده می‌شوند و اگر سه ماه از پرداخت آن بگذرد، به مطالبات مشکوک الوصول تبدیل می‌شوند. البته نمی‌توان منکر وجود یک سری نقص‌هایی در قانون شد، اما به نظر می‌رسد علت اصلی بروز مشکل به نام مطالبات معوقه به بانک‌ها، نبود تعهدات لازم درگیرنده‌های وام است.

مهندس کریمی، اقتصاددان، علت اصلی روبه‌رو شدن بانک‌ها با این مشکل را چنین بیان می‌کند: بانکداری در ایران همچنان به شیوه سنتی است. ما در حال حاضر در آغاز کار هستیم و به نظر می‌رسد که اصل کار را به بیراهه رفته‌ایم. سیستم‌های مالی عریض و طویلی به راه انداخته‌ایم بدون اینکه خروجی مناسب داشته باشیم و زیرساخت‌های مناسب آن را فراهم نکرده‌ایم. این اقتصاددان افزود: در تمام دنیا بیشتر از اینکه فرد یا مجموعه‌ای پس‌انداز و روابط خاص او تعیین‌کننده باشد، اعتبار آنهاست که تعیین‌کننده است. به طور مثال در کشور ما اگر فردی به عنوان یک شخص حقیقی یا

بازپس گیری مطالبات معوق بانک را داشته باشد».

دکتر مرتضی عزتی خاطر نشان می‌کند: «درست است که بانک‌ها به علت اصلی وجود خود تسهیلاتی به مشتریان خود اعطا می‌کنند، اما در اختیار گرفتن وثیقه مناسب و متناسب با مبلغ وام و به اجرا گذاشتن آن زمانی که مشتری نتوانست اقساط خود را پرداخت کند، در اختیار بانک‌ها است. در قراردادهایی که بانک‌ها با مشتریان می‌بندند، نوشته شده که اگر بازپرداخت و اقساط و مطالبات بانک‌ها، معوق شد و به تأخیر افتاد، بانک می‌تواند اخطار دهد و در مراحل بعد وثیقه را نقد کند. اما بعد از تأخیر در پرداخت اقساط توسط مشتریان نیز خیلی به ندرت در بانک‌های دولتی بعد از اولین تأخیر در پرداخت اقساط به مشتری اخطار تلفنی دهند و اگر ۳ ماه از پرداخت نکردن مطالبات از سوی مشتری گذشت، چون در این صورت جزو مطالبات مشکوک الوصول محسوب می‌شود، به سرعت اخطار را از طریق قوه قضاییه برای مشتری دهد و برای ماه سوم وثیقه را نقد کند. بانک‌های دولتی با مشکل اجرایی در سیستم اداری مواجه هستند.

وی در ادامه می‌گوید: «علت اصلی پیدایش مطالبات معوقه بانک‌ها، عملکرد ضعیف آنهاست نه نقص در قوانین موجود. بعید است یک مشتری در نپرداختن اولین قسط خود اخطار دریافت کند،

اما در بانک‌های خصوصی اینطور نیست؛ چرا که نگرانی‌ها بیشتر است و مدیر عامل و مدیران دغدغه‌های بیشتری دارند. در این بانک‌ها چنین مسائلی کمتر اتفاق می‌افتد و مطالبات معوق خود را با سرعت بیشتری وصول می‌کنند».

وی افزود: «البته بخشی از مطالبات بانک‌ها مطالباتی است که پرداخت آن را دولت تضمین می‌کند و دولت باید خود را ملزم به پرداخت سریع آنها کند، اما مطالبه از بخش خصوصی کاملاً در اختیار بانک است و در این زمینه اکثر بانک‌های دولتی سیستم وصول مطالبات ضعیفی دارند، در حالی که به راحتی می‌توان با یک تشکیلات منسجم حتی چند نفره، مطالبات را به سمت وصول هدایت کرد. در گزارش سازمان بازرسی از روند رو به افزایش حجم بالای مطالبات سررسید گذشته و معوق در بانک‌ها ابراز نگرانی شده است و بررسی‌ها نشان می‌دهد حدود نیمی از تسهیلات پرداختی بالای ۱۰ میلیارد ریال، به شرکت‌ها و مؤسسات وابسته به دولت پرداخت شده و در برخی موارد این دستگاه‌ها اقساط خود را با تأخیر بازپرداخت می‌کنند».

سازمان بازرسی کل کشور با آسیب شناسی اعطای تسهیلات بانکی اعلام کرد: برخی از عملکردها در سیستم بانکی موجب تحقق

رجایی سلماسی: در سیستم بانکی کشورهای پیشرفته این اتفاق کمتر پیش می‌آید، چرا که اگر کسی به موقع پرداختی وام خود را انجام ندهد، اعتبار خود را از دست می‌دهد

وی می‌افزاید: «یکی از مشکلات اصلی سیستم بانکی کشور ما، نداشتن مؤسسه و مکان خاصی برای اعتبار سنجی افراد است، در حالی که در کشورهای پیشرفته تمامی افراد، کلیه اموال و مطالبات و وام‌هایی که گرفته‌اند، در یکجا وجود دارد و میزان اعتبار افراد کاملاً مشخص است. البته در ایران نیز به تازگی بانک مرکزی و وزارت امور اقتصادی و دارایی یک شرکت اعتبار سنجی تأسیس کردند تا اعتبار و وضعیت اموال فرد و میزان بدهی او به بانک‌ها مشخص شود و مشتری به طور کامل برای بانک شناخته شود و بانک‌ها با دیدن این سیستم به اعتبار کلی افراد پی ببرند و اگر فردی میزان بدهی اش به بانک‌ها و یا جاهای دیگر زیاد باشد، دیگر به او تسهیلات و وام داده نخواهد شد. در این اعتبار سنجی مشتری‌ها بر اساس میزان بدهی‌ها و پرداخت کردن و پرداخت نکردن به موقع اقساط خود به درجات مختلف تقسیم می‌شوند و بانک تنها کسانی را که سابقه پرداخت نکردن وام در پرونده خود ندارند، برای دادن تسهیلات انتخاب می‌کند».

دکتر مرتضی عزتی می‌گوید: «این حجم مطالبات معوقی که در سیستم بانکی کشورمان داریم، در هیچ یک از کشورهای پیشرفته نیست. چون کارایی بانک در کشورهای پیشرفته به صورت کارکرد بانک‌های ایران نیست. بانکداری کشورهای پیشرفته از سیستم سنتی به طور کامل گذر کرده و به سمت سیستم علمی و کاربردی رفته است و آنها با توجه به سیستم درست خود مطالبات خود را به موقع دریافت می‌کنند».

رجایی سلماسی مدیر عامل بانک سامان اظهار می‌دارد: «در سیستم بانکی کشورهای پیشرفته این اتفاق کمتر پیش می‌آید، چرا که اگر کسی به موقع پرداختی وام خود را انجام ندهد، اعتبار خود را از دست می‌دهد».

نیافتن اهداف ارائه تسهیلات، ایجاد افزایش بیش از حد متعارف حجم مطالبات معوق و سررسید گذشته در اکثر بانک‌ها، بروز مشکلات دروصول مطالبات، تضییع حقوق بانک‌ها، استفاده غیراصولی از منابع بانک‌ها توسط اشخاص ذی نفوذ و ممانعت از ورود این منابع به عرصه‌های سالم اقتصادی می‌شود.

بر اساس بررسی‌های سازمان بازرسی، بی‌دقتی در بررسی‌های اولیه طرح‌ها قبل از اعطای تسهیلات مانند محاسبه دقیق حجم سرمایه‌گذاری تا مرحله بهره‌برداری و تأمین منابع آن، ضعف یا فقدان نظارت مؤثر در اجرای صحیح طرح‌ها و مصرف تسهیلات مربوط، و طولانی شدن روند راه‌اندازی طرح‌ها از جمله علل افزایش مطالبات معوق بانک‌هاست.

همچنین رعایت نکردن مقررات در تنظیم قراردادها از جمله بی‌توجهی در اخذ تضمین کافی و وثیقه‌های اطمینان‌آور و معتبر در قبال ارائه تسهیلات و پذیرش چک توسط برخی بانک‌ها به عنوان وثیقه که پشتوانه محکمی برای بازپس گرفتن حقوق بانک نیست، احراز نشدن اهلیت فنی و اعتباری و توان مالی مشتری در اجرای به موقع تعهدات و بازپرداخت بدهی‌ها و یا ضامن‌های آنان و همچنین پرداخت تسهیلات به مشتریان بد سابقه بانک‌ها، دیگر عملکردهای سیستم بانکی در بروز مشکلات است. البته مانند بانکداری ایران در سیستم سنتی و علمی نشدن کارکرد آن یکی از دلایل بروز این مشکل و مشکلات دیگر در نظام بانکداری کشور است. با نگاهی کوتاه به سیستم بانکداری در کشورهای پیشرفته به راحتی می‌توان دریافت که ممکن است این مشکلات در آن کشورها نیز اتفاق بیفتد، اما مسلماً به این شدت و با این رقمی که مطالبات معوقه بانک‌ها در ایران به خود اختصاص داده است، نیست و نخواهد بود.

دکتر مرتضی عزتی می‌گوید: «این حجم مطالبات معوقی که در سیستم بانکی کشورمان داریم، در هیچ یک از کشورهای پیشرفته نیست. چون کارایی بانک در کشورهای پیشرفته به صورت کارکرد بانک‌های ایران نیست. بانکداری کشورهای پیشرفته از سیستم سنتی به طور کامل گذر کرده و به سمت سیستم علمی و کاربردی رفته است و آنها با توجه به سیستم درست خود مطالبات خود را به موقع دریافت می‌کنند».

رجایی سلماسی مدیر عامل بانک سامان اظهار می‌دارد: «در سیستم بانکی کشورهای پیشرفته این اتفاق کمتر پیش می‌آید، چرا که اگر کسی به موقع پرداختی وام خود را انجام ندهد، اعتبار خود را از دست می‌دهد».

مهندس کریمی: قوانین بانکی کشور ما از یک سو با نواقصی همراه است در خیلی از جاها که باید با مسامحه برخورد شود، خیلی سخت‌گیرانه برخورد می‌شود و بالعکس

در نظر بگیرند».

مهندس محسن کریمی اقتصاددان در زمینه موضوع اعتبارسنجی تصریح می‌کند: «قوانین بانکی کشور ما از یک سو با نواقصی همراه است در خیلی از جاها که باید با مسامحه برخورد شود، خیلی سخت‌گیرانه برخورد می‌شود و بالعکس و از سوی دیگر قوانین ما با اغماض اعمال می‌شود و اجرای آن چیزی نیست که روی خوش نشان دهد، اما درست است که باید قانون ملاطفت داشته باشد، اما باید در جای خود درست و به موقع اجرا شود. متأسفانه اقتصاد کشور ما یک اقتصاد دلال زدگی است. اگر افراد حقیقی یا حقوقی مطمئن بودند که بعد از نپرداختن وام و تسهیلاتی که از بانک‌ها می‌گیرند در دفعات بعد برای گرفتن وام به طور جدی به مشکل برخورد می‌کنند، هیچ‌گاه مطالبات بانک‌ها را به تأخیر نمی‌انداختند».

مهندس محسن کریمی می‌گوید: «باید برای سیستم اقتصادی و بانکی کشور ما مانند تمام کشورهای پیشرفته اعتبار و خوش‌حسابی افراد ارزش باشد و با توجه به قوانین مدون معیار و عددی مشخص کنند که برای آینده اقتصادی مرز تعیین‌کننده باشد تا شخص سعی در بالا بردن اعتبار خود کند و دائماً احساس کند اگر اعتبار آن بیشتر شود، ارزش آن از زمانی که مبلغ حساب بانکی بالایی داشته باشد، نزد بانک بیشتر است، در بازپرداخت بدهی‌هایش و کسب اعتبار تلاش مضاعف خواهد کرد».

وی افزود: «در حال حاضر تعیین هویت و امنیت اجتماعی در دنیا مرسوم است. کارت ملی در ایران نیز چیزی شبیه این مسأله است، اما باید اطلاعات بیشتری در آن درج شود. ما نیم قرن در این زمینه از کشورهای پیشرفته عقب هستیم. باید در کارت ملی کلیه سوابق از جمله سوابق مالی فرد درج شود و بدون هیچ‌گونه اغماض و گذشتی نتوان آن سوابق را از بین برد».

جدای از این مسائل، تأسیس شرکت اعتبارسنجی از سوی وزارت

رفاه و بانک مرکزی قدمی نو در تحولات سیستم بانکداری در ایران به نظر می‌رسد. البته جدای از اعتقاد برخی از اقتصاددانان که با دولتی بودن این مرکز مخالف هستند، باید دید تصمیم به تأسیس مرکز با ویژگی‌های خاص آن تا چه حد اندیشیده شده و کاربردی است و می‌توان از این طریق تحول مثبتی در سیستم بانکداری کشور و کاهش مطالبات معوقه بانک‌ها ایجاد کرد.

مهندس محسن رضا کریمی کارشناس مسائل اقتصادی اذعان می‌دارد: «متأسفانه در کشور ما کارهای زیادی آزوده شده و دوباره آزمایش می‌شود. وقتی شروع به انجام کاری می‌کنیم، باید مطمئن باشیم مدل علمی طراحی شده‌ای از موضوع در دنیا وجود نداشته باشد و زمانی که با یک مسأله مواجه می‌شویم، عقل سلیم می‌گوید باید از تجارب دیگران استفاده کنیم نه اینکه مجدداً خود آنها را آزمایش کنیم. ما نباید برای رسیدن به تجارب دیگران، سرمایه‌گذاری کنیم. در حال حاضر درست است که با تحولات زیادی در زمینه سیستم بانکداری در کشور رو به رو هستیم، اما به نظر می‌رسد این تغییرات با رویکرد علمی همراه باشد و اکثر تصمیمات احساسی است و نتایج آن را چند سال بعد خواهیم دید. سیستم اقتصادی سیستمی نیست که یک روزه بتوان به سیستم دیگر تبدیل کرد. باید کاملاً اندیشیده شده و از روی حساب باشد. چون یک تغییر اشتباه یا حتی درست بر روی بسیاری از مسائل و ارکان تأثیر می‌گذارد».

وی تصریح می‌کند: «لازمه تغییرات اساسی در سیستم بانکداری کشور، تغییرات بنیادی و جهان‌شمول قوانین است و بعد از آن باید آن تغییرات در یک منطقه محدود اجرا و بازخورد آن مشاهده شود و آن تصمیم را از کلیه جوانب و زوایا بسنجیم و در آخر آن را اجرایی کنیم، در حالی که این روند در کشور ما کاملاً برعکس است».

به نظر می‌رسد حلقه گمشده‌ای به نام اعتبار افراد در نظام بانکی کشور وجود دارد که ریشه اصلی بسیاری از مشکلات است. مسأله به ظاهر ساده‌ای که اجرایی کردن آن در نظام بانکی کشور بسیار سخت و پیچیده به نظر می‌رسد، اما باید گفت که در این زمینه بانک‌های خصوصی عملکرد بهتر و موفق‌تری از بانک‌های دولتی داشته‌اند.

دکتر مرتضی‌الله داد کارشناس مسائل اقتصادی می‌گوید: «اصولاً عملکرد بانک‌های دولتی بسیار ضعیف بوده است، در حالی که بانک‌های خصوصی از عملکرد بهتری نسبت به آنها برخوردار بوده‌اند». بانک‌های خصوصی که از سال ۱۳۸۰ در کشور شروع به فعالیت کرده‌اند. در حدود ۵۰۰ شعبه در کشور دارند که نزدیک به ۱/۵

این کارشناس مسائل اقتصادی می‌افزاید: «در گروه اول معیار تعیین کننده عزم راسخ وجدی برای برخورد با آنهاست. پس باید یک سیستم اقتصادی مستقل میزان بدهی آنها و علت رسیدن این بدهی به مرحله کنونی را بررسی کند. همچنین باید ارزش دارایی اصلی و واقعی آنها تعیین شود که در این زمینه باید از نیروهای امنیتی یاری طلبید و بعد از آن باید نسبت به باز پرداخت بدهی ها، زمان مشخص و غیر قابل تمدیدی برای آنها معین کرد و لازم است بدانند در صورت نپرداختن بدهی هایشان عواقب سختی در انتظار آنها خواهد بود. در مورد گروه دوم نیز باید از یک طرف نسبت به تعیین میزان بدهی آنها اقدام و از طرفی ارزش اموال و دارایی های آنها تعیین شود و با دادن مهلت زمانی برای کمک به چرخه اقتصادی داخلی، میزان بدهی آنها از میزان حال حاضر بیشتر شود و اگر مشخص شد متضرر واقعی هستند، به آنها کمک شود و گروه سوم که رقم بدهکاری آنها رقم ناچیز و پایین است که باید این مسأله به کمک دولت و انجمن های خیریه حل شود.

این درحالی است که دکتر عزتی دادن اخطار کتبی و در مرحله بعد اخطار تلفنی و دفتر خانه و در مرحله آخر به اجرا گذاشتن وثیقه را راه حل اصلی وصول مطالبات معوقه بانک ها می داند و می گوید: «قوانین و مقررات اجازه انجام دادن این کارها را می دهند. سیستم اجرایی بانک باید تقویت شود».

سازمان بازرسی کل کشور در گزارش خود پیشنهادهایی اصلاحی نیز ارائه و اعلام کرده است، تشکیل بانک اطلاعات به روز و شبکه‌ای از وضعیت تعهدات متقاضیان و گیرندگان تسهیلات در همه بانک‌ها و تهیه لیست سیاه اشخاص حقیقی و حقوقی بد حساب و الزام به ارسال مستمر اطلاعات فوق به بانک مرکزی به منظور ایجاد بانک اطلاعات متمرکز و قابل دسترس برای همه شعب

۱۷ درصد از منابع پولی کشور را در اختیار دارند. در حالی که ۱۵ هزار شعبه بانک های دولتی در سراسر کشور داریم که ۸۲ درصد منابع پولی کشور را در اختیار دارند (البته صندوق های قرض الحسنه لحاظ نشده اند). این در حالی است که بهره وری بانک های خصوصی چندین برابر بانک های دولتی است و بانک های خصوصی بسیار دقیقتر و حساب شده تر عمل می کنند».

وی می‌افزاید: «قاعدتاً دولت در جهت اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی باید فکری برای بدهی‌های معوق خود کند تا روند خصوصی سازی بانک ها به سرعت انجام شود».

در این زمینه مهندس کریمی نیز خاطر نشان می‌کند: «درست است که مطالبات معوقه بانک ها رقم بسیار زیادی را به خود اختصاص داده است. با این وجود وصول این مطالبات امکان پذیر است. واقعیت این است که قسمت اعظم مطالبات معوقه بانک ها متوجه کسانی است که در حقیقت پشتوانه مالی خوبی دارند و به ندرت با مجموعه‌ای مواجه می شویم که در بازپرداخت آن ناتوان هستند و این شرکت‌ها و مجموعه‌ها قابلیت پرداخت وام های عقب افتاده خود را ندارند. در هر حال برای حل این مسأله باید یک عزم جدی وجود داشته باشد. باید توجه داشته باشیم که ارائه یک راه حل واحد برای تمامی بدهکاران به بانک‌ها، باز خورد درست و مناسبی ندارد. چرا که این بدهکاران به سه گروه تقسیم می‌شوند: گروه اول که بیشترین تعداد بدهکار به سیستم بانکی کشور را تشکیل می دهند و عموماً قابلیت پرداخت بدهی‌های معوق خود را دارند و پنهان کاری می‌کنند؛ گروه دوم، شرکت‌های سرمایه گذار و اشخاص حقیقی هستند که با مشکلات اقتصادی مواجه هستند و متضرر شده اند و گروه سوم افرادی هستند که وام های بسیار ناچیز دریافت کرده اند و جزو اقشار آسیب پذیر کشور هستند».

بانک‌ها در کنار سررسیدهای بانکی تأثیر عمده‌ای بر ارزش سهام بانک‌ها در آینده و در عرصه خصوصی سازی خواهد داشت. البته با توجه به آمار گوناگونی که از مطالبات معوق بانک‌ها ارائه می‌شود، با نگاهی جامع به عملکرد بانک‌ها از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی تا کنون مطالبات معوق بانک‌ها به بیش از ۲۵۰ هزار میلیارد ریال رسیده است و این ناشی از رشد روزافزون مطالبات معوق بانک‌ها به دلیل تسهیلات پرداخت شده و بازپس گرفته نشده است.»

وی می‌افزاید: «بانک‌ها برای وصول مطالبات خود تلاش می‌کنند، ولی این که تا چه حد امکان پذیر شود مشخص نیست. بنابراین بخشی از مطالبات را ذخیره و بخشی دیگر را نقد دریافت می‌کنند، همانند وقتی که برای فروش یک خانه عجله داریم، بدون پاک سازی کامل باقیمتی پایین تر از قیمت واقعی آن را به فروش می‌رسانیم. بانک‌ها نیز برای ورود به عرصه خصوصی سازی اگر پاک سازی نشوند، پایین تر از ارزش واقعی خود عرضه خواهند شد.»

در پنج سال گذشته مطالبات معوقه بانک‌ها از ۵ به ۱۶ درصد رسیده و این رشد مولود تصمیمات متغیرو ناگهانی است که واگذاری بانک‌های دولتی به بخش خصوصی را با مشکل مواجه کرده است.

مهدی بهکیش کارشناس مسائل اقتصادی، تصور دولت را در مورد سپرده‌های بانک‌ها که آن را در تملک خود می‌داند، زمینه ساز بسیاری از چالش‌های موجود در بخش پولی و بانکی می‌داند و می‌گوید: «اگر دولت قصد داشته باشد، تنها مالکیت بانک‌ها را به بخش خصوصی منتقل کند و این ذهنیت را همچنان داشته باشد در واقع هیچ حرکتی در راستای خصوصی سازی انجام نگرفته است.»

به نظر می‌رسد یکی از راه‌های اساسی توسعه و پیشرفت در نظام بانکی کشور، تغییر نگرش اساسی در مشتریان بانک‌ها و همچنین روسای بانک‌ها، به علاوه، وضع قوانین و مقررات درست، کاربردی، وجود ضمانت اجرایی محکم برای از بین بردن مشکلات اساسی بانک‌ها، به‌ویژه مشکل بزرگ مطالبات معوقه بانک‌هاست. بسیار روشن است انجام ندادن یک کارو تصمیم‌گیری نهایی و درست در این زمینه تنها هر سال باعث افزایش مطالبات معوقه بانک‌ها و کم شدن اعتبار بانک‌ها و در نهایت ضرر به اقتصاد کشور می‌شود.

هوشنگ خستویی: با نگاهی جامع به عملکرد بانک‌ها از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی تا کنون مطالبات معوق بانک‌ها به بیش از ۲۵۰ هزار میلیارد ریال رسیده است و این ناشی از رشد روزافزون مطالبات معوق بانک‌ها به دلیل تسهیلات پرداخت شده و بازپس گرفته نشده است

پرداخت کننده تسهیلات جهت شناسایی مشتریان بدحساب و نیز دادن امتیاز منفی به روسای شعب و سایر مسئولان ذی‌ربط و برخورد اداری با متخلفان گامی موثر در ساماندهی اعطای تسهیلات و نیز جلوگیری از افزایش بی‌رویه مطالبات بانک‌ها خواهد بود.

البته درست است که فردی که بازپرداخت وام او با مشکل روبه‌رو شده است باید از عواقب آن باخبر شود و باید مقررات جدی تر و اجرایی تری برای بازپرداخت نکردن وام از سوی اشخاص حقیقی یا حقوقی گذاشت، اما بانک‌ها برای تشویق افراد به خوش حسابی و بازپرداخت به موقع وام هایشان بهتر است تسهیلاتی برای این افراد خوش حساب نیز در نظر بگیرند. به طور مثال تسهیلات را به راحتی با شرایط مناسب تر دریافت کنند. از آنجا که بانک‌ها یکی از ارکان اصلی اقتصاد هر کشور محسوب می‌شوند، خلل و نقص در آنها به راحتی می‌تواند تأثیر مستقیم و مخربی بر بخش‌های مختلف کشور بگذارد.»

مهندس محسن رضا کریمی اقتصاددان در این زمینه می‌گوید: «به هر حال هر عامل اقتصادی کشور، به دیگر عوامل به راحتی و به سرعت اثر گذار است. به علت اینکه بعد از ایجاد بدهی اولین مسأله بدبینی بانک به مشتری‌ها است و در نتیجه تسهیلات را با سختی بیشتری به مشتریان می‌دهند. در حالی که ارائه تسهیلات و وام به مشتریان یکی از فلسفه‌های وجودی بانک‌هاست. هنگامی که منابع بانک از طرف مشتریان بازپرداخت نشود، باعث می‌شود بانک منابع مالی کمتری داشته باشد تا در اختیار مشتری قرار دهد و این مسأله موجب می‌شود نابسامان‌تر شود.»

همچنین هوشنگ خستویی حسابرس بازار پول و سرمایه با اشاره به این که برای ورود بانک‌های دولتی به بخش خصوصی و اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی باید گزارش‌های مالی بانک‌ها طبق موازین حسابرسی شفاف و روشن شود، می‌گوید: «معوقات